

Баланың тілін дамыту әдістері

Баланың тілін дамыту әдістері

Баланың тілін дамыту әдістері

Мақсаты

Мектепке дейінгі жастағы балалардың тілін дамытуға арналған тиімді әдіс-тәсілдерді меңгерту, тәрбиешілердің кәсіби құзыреттілігін арттыру және балалардың сөздік қорын, байланыстырып сөйлеуін, дыбыстық мәдениетін қалыптастыру жолдарын көрсету.

Білімділік:

Баланың тілін дамытудың негізгі әдістерімен таныстыру.

Сөздік қорды байыту және байланыстырып сөйлеуді дамыту тәсілдерін меңгерту.

Сөйлеуді дамытуға арналған ойындар мен жаттығуларды тәжірибеде қолдануды үйрету.

Дамытушылық:

Тәрбиешілердің шығармашылық қабілеттерін дамыту.

Балалардың жас ерекшеліктеріне сәйкес тиімді әдістерді таңдау дағдыларын қалыптастыру.

Тәрбиелік:

Балалардың ана тіліне деген қызығушылығын арттыруға бағыт беру.

Баланың ойын еркін жеткізуіне, өзара қарым-қатынас жасауына қолайлы орта құруға тәрбиелеу.

Қажетті құрал-жабдықтар

Сюжетті суреттер, ертегі кейіпкерлерінің бейнелері, қуыршақтар, доп, тақырыптық карточкалар, суретті кітаптар, жаңылтпаштар мен жұмбақтар жинағы.

Педагогикалық ой қозғау

Жүргізуші сөзі:

Баланың тілі – оның қоршаған ортамен қарым-қатынас жасау құралы. Тіл арқылы бала өз ойын білдіреді, сезімін жеткізеді, жаңа білім алады және айналасындағы адамдармен байланыс орнатады.

Мектепке дейінгі кезеңде баланың сөйлеу дағдыларын дамыту ерекше маңызды. Бұл уақытта сөздік қорын байытуға, дыбыстарды дұрыс айтуға, сөйлем құрауға және өз ойын жүйелі жеткізуге бағытталған жұмыстар жүргізіледі.

Тәрбиешінің міндеті – баланың сөйлеуге деген қызығушылығын оятып, оны тыңдауға, сұрақ қоюға және өз ойын еркін айтуға ынталандыру.

Қатысушыларға сұрақтар

1. Баланың тілін дамытуда қандай әдістерді жиі қолданасыз?
2. Баланың сөйлеуге қызығушылығын қалай арттыруға болады?

3. Сөйлеу белсенділігі төмен балалармен қандай жұмыс жүргізген тиімді?
4. Ойынның тіл дамытудағы ролі қандай?

1. Баланың тілін дамытудың негізгі әдістері

1. Әңгімелесу әдісі

Баламен күнделікті тақырыптар бойынша әңгімелесу оның сөздік қорын байытып, ойын жүйелі жеткізуіне көмектеседі.

Мысал тақырыптар:

«Менің отбасым»

«Менің сүйікті ойыншығым»

«Жыл мезгілдері»

«Менің балабақшам»

«Табиғатты аялайық»

Тәрбиеші ашық сұрақтар қойып, баланың толық жауап беруіне мүмкіндік береді.

2. Көрнекілік әдісі

Суреттер, ойыншықтар, заттар мен бейнематериалдар баланың жаңа сөздерді түсінуіне және есте сақтауына көмектеседі.

Мысалы, жемістердің суреттерін көрсету арқылы олардың атауларын, түсін, пішінін және дәмін сипаттауға үйретуге болады.

3. Ойын әдісі

Ойын – мектепке дейінгі жастағы балалардың тілін дамытудың тиімді тәсілдерінің бірі.

Ойын үлгілері:

«Кім көп сөз біледі?»

«Сөзді аяқта»

«Сипаттап тап»

«Кім не істейді?»

«Сиқырлы қапшық»

Ойын барысында балалар жаңа сөздерді үйреніп, сөйлем құрап, өзара сөйлесуге дағдыланады.

4. Көркем әдебиет арқылы дамыту

3. Сөйлеу белсенділігі төмен балалармен қандай жұмыс жүргізген тиімді?
4. Ойынның тіл дамытудағы рөлі қандай?

1. Баланың тілін дамытудың негізгі әдістері

1. Әңгімелесу әдісі

Баламен күнделікті тақырыптар бойынша әңгімелесу оның сөздік қорын байытып, ойын жүйелі жеткізуіне көмектеседі.

Мысал тақырыптар:

«Менің отбасым»

«Менің сүйікті ойыншығым»

«Жыл мезгілдері»

«Менің балабақшам»

«Табиғатты аялайық»

Тәрбиеші ашық сұрақтар қойып, баланың толық жауап беруіне мүмкіндік береді.

2. Көрнекілік әдісі

Суреттер, ойыншықтар, заттар мен бейнематериалдар баланың жаңа сөздерді түсінуіне және есте сақтауына көмектеседі.

Мысалы, жемістердің суреттерін көрсету арқылы олардың атауларын, түсін, пішінін және дәмін сипаттауға үйретуге болады.

3. Ойын әдісі

Ойын – мектепке дейінгі жастағы балалардың тілін дамытудың тиімді тәсілдерінің бірі.

Ойын үлгілері:

«Кім көп сөз біледі?»

«Сөзді аяқта»

«Сипаттап тап»

«Кім не істейді?»

«Сиқырлы қапшық»

Ойын барысында балалар жаңа сөздерді үйреніп, сөйлем құрап, өзара сөйлесуге дағдыланады.

4. Көркем әдебиет арқылы дамыту

Еңгімелер, тақпақтар, әңгімелер мен мақал-мәтелдер баланың сөздік қорын молайтады, тыңдау қабілетін дамытады және байланыстырып сөйлеуге үйретеді.

Тиімді жұмыс түрлері:

Ертегіні мәнерлеп оқу.

Ертегі мазмұнын сұрақтар арқылы талқылау.

Кейіпкерлердің әрекеттерін сипаттау.

Ертегіні рөлдерге бөліп сахналау.

Оқиғаны өз сөзімен баяндау.

5. Сурет бойынша әңгіме құрастыру

Балаларға сюжетті сурет ұсынылады. Олар суреттегі адамдарды, заттарды, іс-әрекеттерді сипаттайды және оқиғаның мазмұнын әңгімелейді.

Тәрбиеші мынадай сұрақтар қоя алады:

Суретте кімдер бейнеленген?

Олар не істеп жатыр?

Оқиға қай жерде болып жатыр?

Кейіпкерлердің көңіл күйі қандай?

Әрі қарай не болуы мүмкін?

6. Дыбыстық мәдениетті қалыптастыру

Баланың дыбыстарды анық айтуына, сөздерді дұрыс дыбыстауына және сөйлеу қарқынын реттеуіне көңіл бөлінеді.

Қолданылатын тәсілдер:

Дыбысты тыңдау және ажырату.

Жаңылтпаштарды айту.

Дыбысқа арналған сөздерді табу.

Сөздерді буынға бөлу.

Тыныс алу мен артикуляцияға арналған жаттығулар.

Дыбыстарды түзету жұмысы баланың жас ерекшелігіне сай жүргізіліп, қажет болған жағдайда логопедпен бірлесіп ұйымдастырылады.

7. Саусақ ойындары мен қимыл-қозғалыс жаттығулары

тегілер, тақпақтар, әңгімелер мен мақал-мәтелдер баланың сөздік қорын молайтады, тыңдау білетін дамытады және байланыстырып сөйлеуге үйретеді.

Тиімді жұмыс түрлері:

Ертегіні мәнерлеп оқу.

Ертегі мазмұнын сұрақтар арқылы талқылау.

Кейіпкерлердің әрекеттерін сипаттау.

Ертегіні рөлдерге бөліп сахналау.

Оқиғаны өз сөзімен баяндау.

5. Сурет бойынша әңгіме құрастыру

Балаларға сюжетті сурет ұсынылады. Олар суреттегі адамдарды, заттарды, іс-әрекеттерді сипаттайды және оқиғаның мазмұнын әңгімелейді.

Тәрбиеші мынадай сұрақтар қоя алады:

Суретте кімдер бейнеленген?

Олар не істеп жатыр?

Оқиға қай жерде болып жатыр?

Кейіпкерлердің көңіл күйі қандай?

Әрі қарай не болуы мүмкін?

6. Дыбыстық мәдениетті қалыптастыру

Баланың дыбыстарды анық айтуына, сөздерді дұрыс дыбыстауына және сөйлеу қарқынын реттеуіне көңіл бөлінеді.

Қолданылатын тәсілдер:

Дыбысты тыңдау және ажырату.

Жаңылтпаштарды айту.

Дыбысқа арналған сөздерді табу.

Сөздерді буынға бөлу.

Тыныс алу мен артикуляцияға арналған жаттығулар.

Дыбыстарды түзету жұмысы баланың жас ерекшелігіне сай жүргізіліп, қажет болған жағдайда логопедпен бірлесіп ұйымдастырылады.

7. Саусақ ойындары мен қимыл-қозғалыс жаттығулары

Мысалы:

Бас бармағым – атам,
Балаң үйрек – әжем.
Ортан терек – әкем,
Шылдыр шүмек – анам.
Кішкентай бөбек – мен,
Тату-тәтті өскен ел!

Мұндай жаттығулар баланың өлеңді есте сақтауына, сөздерді ырғақпен айтуына және тілдік белсенділігін арттыруға ықпал етеді.

2. Практикалық бөлім: тіл дамыту ойындары

1-ойын. «Сикырлы қапшық»

Мақсаты: Сөздік қорды байыту, заттарды сипаттауға үйрету.

Ойын барысы: Қапшыққа бірнеше ойыншық немесе тұрмыстық зат салынады. Бала бір затты ұстап көріп, оның қандай зат екенін табуға тырысады. Кейін затты сипаттайды.

Мысалы: «Бұл – доп. Ол дөңгелек, түрлі түсті. Доппен ойнаймыз».

2-ойын. «Сөзді жалғастыр»

Мақсаты: Сөйлем құрау және ойды толық жеткізу дағдыларын дамыту.

Тәрбиеші сөйлемнің басын айтады, бала оны жалғастырады.

Күн жарқырап...

Қыста қар...

Мен балабақшада...

Анам маған...

Құстар көктемде...

Балалардың жауаптарын толықтыруға және өз нұсқаларын айтуға мүмкіндік беріледі.

3-ойын. «Сурет бойынша әңгіме»

Мақсаты: Байланыстырып сөйлеуді дамыту.

Балаларға сюжетті сурет көрсетіледі. Олар сурет бойынша 3–5 сөйлемнен тұратын шағын әңгіме құрастырады. Кіші жастағы балаларға қысқа жауаптар мен жетекші сұрақтар ұсынылады.

4-ойын. «Ертегіні жалғастыр»

Мақсаты: Қиялды, шығармашылық ойлауды және сөйлеу белсенділігін дамыту.

үсак ойындары оленмен, тақпақпен және ыргақты қимылдармен үйлестіріледі.

Мысалы:

Бас бармағым – атам,
Балаң үйрек – әжем.
Ортан терек – әкем,
Шылдыр шүмек – анам.
Кішкентай бөбек – мен,
Тату-тәтті өскен ел!

Мұндай жаттығулар баланың оленді есте сақтауына, сөздерді ыргақпен айтуына және тілдік белсенділігін арттыруға ықпал етеді.

2. Практикалық бөлім: тіл дамыту ойындары

1-ойын. «Сиқырлы қапшық»

Мақсаты: Сөздік қорды байыту, заттарды сипаттауға үйрету.

Ойын барысы: Қапшыққа бірнеше ойыншық немесе тұрмыстық зат салынады. Бала бір затты ұстап көріп, оның қандай зат екенін табуға тырысады. Кейін затты сипаттайды.

Мысалы: «Бұл – доп. Ол дөңгелек, түрлі түсті. Доппен ойнаймыз».

2-ойын. «Сөзді жалғастыр»

Мақсаты: Сөйлем құрау және ойды толық жеткізу дағдыларын дамыту.

Тәрбиеші сөйлемнің басын айтады, бала оны жалғастырады.

Күн жарқырап...

Қыста қар...

Мен балабақшада...

Анам маған...

Құстар көктемде...

Балалардың жауаптарын толықтыруға және өз нұсқаларын айтуға мүмкіндік беріледі.

3-ойын. «Сурет бойынша әңгіме»

Мақсаты: Байланыстырып сөйлеуді дамыту.

Балаларға сюжетті сурет көрсетіледі. Олар сурет бойынша 3–5 сөйлемнен тұратын шағын әңгіме құрастырады. Кіші жастағы балаларға қысқа жауаптар мен жетекші сұрақтар ұсынылады.

4-ойын. «Ертегіні жалғастыр»

Мақсаты: Қиялды, шығармашылық ойлауды және сөйлеу белсенділігін дамыту.

усак ойындары өлеңмен, тақпақпен және ырғақты кимылдармен үйлестіріледі.

Мысалы:

Бас бармағым – атам,
Балаң үйрек – әжем.
Ортан терек – әкем,
Шылдыр шүмек – анам.
Кішкентай бөбек – мен,
Тату-тәтті өскен ел!

Мұндай жаттығулар баланың өлеңді есте сақтауына, сөздерді ырғақпен айтуына және тілдік белсенділігін арттыруға ықпал етеді.

2. Практикалық бөлім: тіл дамыту ойындары

1-ойын. «Сиқырлы қапшық»

Мақсаты: Сөздік қорды байыту, заттарды сипаттауға үйрету.

Ойын барысы: Қапшыққа бірнеше ойыншық немесе тұрмыстық зат салынады. Бала бір затты ұстап көріп, оның қандай зат екенін табуға тырысады. Кейін затты сипаттайды.

Мысалы: «Бұл – доп. Ол дөңгелек, түрлі түсті. Доппен ойнаймыз».

2-ойын. «Сөзді жалғастыр»

Мақсаты: Сөйлем құрау және ойды толық жеткізу дағдыларын дамыту.

Тәрбиеші сөйлемнің басын айтады, бала оны жалғастырады.

Күн жарқырап...

Қыста қар...

Мен балабақшада...

Анам маған...

Құстар көктемде...

Балалардың жауаптарын толықтыруға және өз нұсқаларын айтуға мүмкіндік беріледі.

3-ойын. «Сурет бойынша әңгіме»

Мақсаты: Байланыстырып сөйлеуді дамыту.

Балаларға сюжетті сурет көрсетіледі. Олар сурет бойынша 3–5 сөйлемнен тұратын шағын әңгіме құрастырады. Кіші жастағы балаларға қысқа жауаптар мен жетекші сұрақтар ұсынылады.

4-ойын. «Ертегіні жалғастыр»

Мақсаты: Қиялды, шығармашылық ойлауды және сөйлеу белсенділігін дамыту.

Мысалы: «Бір күні қоян орманға серуендеуге шығыпты. Жолда ол бір қызықты нәрсені көріпті. Ол не болуы мүмкін?»

Балалар өз нұсқаларын ұсынады.

5-ойын. «Кім қалай дыбыстайды?»

Мақсаты: Есту қабілетін, дыбыстарды ажыратуды және сөздік қорды дамыту.

Тәрбиеші жануарлардың суреттерін көрсетеді. Балалар жануарларды атап, олардың дыбысталуын сипаттайды.

Мысалы:

Ит үреді.

Мысық мияулайды.

Сиыр мөңірейді.

Қой маңырайды.

3. Топтық тапсырма: «Тиімді әдісті таңда»

Қатысушылар шағын топтарға бөлінеді. Әр топқа бір жағдаят беріледі.

1-жағдаят: Бала сұрақтарға қысқа жауап береді және әңгіме құрастыруға киналады.

2-жағдаят: Бала жаңа сөздерді түсінгенімен, күнделікті сөйлеуде сирек қолданады.

3-жағдаят: Бала ертегіні тыңдағанды жақсы көреді, бірақ оның мазмұнын айтып бере алмайды.

4-жағдаят: Бала топтағы әңгімеге сирек қатысады.

Қатысушылар әр жағдаятқа сәйкес әдістерді таңдап, өз шешімдерін ұсынады.

Ұсынылатын шешімдер:

Суреттер арқылы әңгіме құрастыру.

Сөздік ойындарды жүйелі өткізу.

Ертегіні бөліктерге бөліп оқу және мазмұнын сұрақтар арқылы талқылау.

Жұптық ойындар мен шағын топтағы әңгімелесуді ұйымдастыру.

Баланың жауабын асықпай тыңдап, сөйлеуге ынталандыру.

«Бір сөзбен түйінде» рефлексиясы

Қатысушылар бүгінгі семинардан алған әсерін бір сөзбен немесе қысқа сөйлеммен білдіреді.

Тәрбиеші таныс ертегінің басын айтып, оқиғаның жалғасын балаларға ұсынады.

Мысалы: «Бір күні қоян орманға серуендеуге шығыпты. Жолда ол бір қызықты нәрсені көріпті. Ол не болуы мүмкін?»

Балалар өз нұсқаларын ұсынады.

5-ойын. «Кім қалай дыбыстайды?»

Мақсаты: Есту қабілетін, дыбыстарды ажыратуды және сөздік қорды дамыту.

Тәрбиеші жануарлардың суреттерін көрсетеді. Балалар жануарларды атап, олардың дыбысталуын сипаттайды.

Мысалы:

Ит үреді.

Мысық мияулайды.

Сиыр мөңірейді.

Қой маңырайды.

3. Топтық тапсырма: «Тиімді әдісті таңда»

Қатысушылар шағын топтарға бөлінеді. Әр топқа бір жағдаят беріледі.

1-жағдаят: Бала сұрақтарға қысқа жауап береді және әңгіме құрастыруға киналады.

2-жағдаят: Бала жаңа сөздерді түсінгенімен, күнделікті сөйлеуде сирек қолданады.

3-жағдаят: Бала ертегіні тыңдағанды жақсы көреді, бірақ оның мазмұнын айтып бере алмайды.

4-жағдаят: Бала топтағы әңгімеге сирек қатысады.

Қатысушылар әр жағдаятқа сәйкес әдістерді таңдап, өз шешімдерін ұсынады.

Ұсынылатын шешімдер:

Суреттер арқылы әңгіме құрастыру.

Сөздік ойындарды жүйелі өткізу.

Ертегіні бөліктерге бөліп оқу және мазмұнын сұрақтар арқылы талқылау.

Жұптық ойындар мен шағын топтағы әңгімелесуді ұйымдастыру.

Баланың жауабын асықпай тыңдап, сөйлеуге ынталандыру.

«Бір сөзбен түйінде» рефлексиясы

Қатысушылар бүгінгі семинардан алған әсерін бір сөзбен немесе қысқа сөйлеммен білдіреді.

Қорытынды сөз

«Ойын», «Қарым-қатынас», «Даму».

Баланың тілін дамыту – балабақшадағы тәрбие мен оқыту жұмысының маңызды бағыттарының бірі. Тиімді ұйымдастырылған ойындар, көркем әдебиет, әңгімелесу, көрнекілік және шығармашылық тапсырмалар баланың сөйлеуге қызығушылығын арттырады.

Әр баланың сөйлеу қарқыны мен тілдік мүмкіндігі әртүрлі екенін ескеріп, оған қолайлы орта қалыптастыру қажет. Баланы тыңдау, сұрақтарына жауап беру, еркін сөйлеуіне мүмкіндік жасау және жетістігін мадақтау – тәрбиешінің күнделікті жұмысының маңызды бөлігі.

Күтілетін нәтиже

Тәрбиешілер баланың тілін дамытудың негізгі әдістерін меңгереді.

Сөздік қорды байытуға арналған ойындарды тәжірибеде қолданады.

Балалардың байланыстырып сөйлеуін дамыту жолдарын анықтайды.

Балалардың жеке тілдік ерекшеліктерін ескеріп, қолайлы қарым-қатынас ортасын ұйымдастырады.

ысалы: «Тәжірибе», «Шығармашылық», «Ойын», «Қарым-қатынас», «Даму».

Қорытынды сөз

Баланың тілін дамыту – балабақшадағы тәрбие мен оқыту жұмысының маңызды бағыттарының бірі. Тиімді ұйымдастырылған ойындар, көркем әдебиет, әңгімелесу, көрнекілік және шығармашылық тапсырмалар баланың сөйлеуге қызығушылығын арттырады.

Әр баланың сөйлеу қарқыны мен тілдік мүмкіндігі әртүрлі екенін ескеріп, оған қолайлы орта қалыптастыру қажет. Баланы тындау, сұрақтарына жауап беру, еркін сөйлеуіне мүмкіндік жасау және жетістігін мадақтау – тәрбиешінің күнделікті жұмысының маңызды бөлігі.

Күтілетін нәтиже

Тәрбиешілер баланың тілін дамытудың негізгі әдістерін меңгереді.

Сөздік қорды байытуға арналған ойындарды тәжірибеде қолданады.

Балалардың байланыстырып сөйлеуін дамыту жолдарын анықтайды.

Балалардың жеке тілдік ерекшеліктерін ескеріп, қолайлы қарым-қатынас ортасын ұйымдастырады.

